

Pilotna študija sugestibilnosti preiskovalcev v preiskovalnem intervjuju: nova dognanja v forenzični psihologiji¹

Karmen Jereb²

Razvoj učinkovitih protokolov za pridobivanje natančnih in zanesljivih informacij v policijskih razgovorih je ključnega pomena za uspešno kriminalistično preiskovalno delo. V okviru teh protokolov je treba posebej izpostaviti način in verodostojnost pridobivanja izjav od prič, žrtev in/ali osumljencev kaznivih dejanj. Ključno pri tem je, da izpraševalci ne vključujejo lastnih domnev in sugestij, saj lahko to popači preiskovalne zaključke. Namen kvaziekperimentalne terenske raziskave, izvedene na vzorcu 37 policistov iz različnih ameriških varnostnih agencij, je bil preveriti, kako je uporaba sugestivnih vprašanj povezana s sugestibilnostjo v preiskovalnih postopkih. Empirični del raziskave je bil opravljen v letih 2017 in 2018 v okviru usposabljanja preiskovalcev za izvajanje preiskovalnih intervjujev na Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (DHS FLETC), Glynco, Georgia, ZDA. Za oceno stopnje sugestibilnosti preiskovalcev je bila uporabljena Gudjonssonova lestvica sugestibilnosti (GSS-1). V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovalci občutljivi na morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev in ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Rezultati so pokazali boljši spominski priklic med policisti glede na splošno populacijo v ZDA in Veliki Britaniji (za katere smo imeli primerjalne podatke), toda tudi višjo celotno stopnjo sugestibilnosti.

Ključne besede: sugestibilnost, sugestibilnost policistov, Gudjonssonova lestvica sugestibilnosti

UDK: 159.9:340.6

1 Uvod – pomen sugestibilnosti za kakovost izvedbe preiskovalnega intervjuja

Policisti pridobivajo informacije s pomočjo protokolov, ki se med seboj razlikujejo v teoretičnih temeljih, ciljih, izvedbi in etični sprejemljivosti (Areh, 2016). Razvoj preiskovalnih intervjujev v preteklih dveh desetletjih od psevdoznanstvenih prisilnih zasliševalskih tehnik, katerih cilj je pridobiti priznanje, prehaja v iskanje operativno zanimivih informacij s pomočjo protokolov, ki so sodobnejši, učinkovitejši in etično primernejši ter temeljijo na empiričnih, znanstvenih podlagah (Areh, 2015). V uporabi sta zlasti dva prevladujoča pristopa zasliševanja osumljencev: starejši je obtožilni ali prisilni (osumljenca sili k priznanju), novejši, imenovan tudi prei-

skovalni intervju, pa se osredotoča predvsem na pridobivanje informacij, s katerimi preiskovalci iščejo dokaze za izločitev ali obdolžitev osumljenca³. Intervjujanci so tako manj izpostavljeni psihološkim manipulacijam in pritiskom, pristop pa je podobno učinkovit kot poprejšnji prisilni zasliševalski model (Areh, 2016). Raziskave (Gudjonsson, 1990, 2003, 2018; Kassin, 2015; McGroarty in Baxter, 2007) potrjujejo, da so nekatere osebe zaradi osebnih lastnosti in individualnih razlik (npr. spol, starost, narodnost, duševne bolezni, viktimiziranost, prejšnje obsodbe, pomanjkanje spanja) lahko še posebno ranljive in dovzetne za pritiske preiskovalcev ter lažje podležejo njihovim sugestijam, zato so take prakse vodenja pogovorov nedopustne.

V preiskovalni psihologiji je sugestibilnost opredeljena kot »stopnja, do katere so osebe v zaprti socialni interakciji pripravljene sprejemati sugestije preiskovalca med formalnim

¹ Prispevek je nastal v okviru desetmesečnega raziskovalnega gostovanja na instituciji Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers, ki ga je financiral Fulbrightov program izmenjav. Avtorica prispevka je kot štipendistka tega sklada (št. pogodbe PS00243754) v ZDA med drugim raziskovala problematiko sugestibilnosti v preiskovalnem intervjuju.

² Karmen Jereb, asistentka, doktorica znanosti s področja aplikativne psihologije, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, in raziskovalka, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija. E-pošta: karmen.jereb@fvv.uni-mb.si

³ Slovenska zakonodaja razlikuje med strokovnima izrazoma zaslišanje in informativni pogovor. Čeprav pojmov ne enačimo, saj se med seboj bistveno razlikujeta po namenu in načinu izpraševanja, v prispevku uporabljamo v širšem smislu tudi izraz »preiskovalni intervju«. V slovenski prostor ga je med prvimi uvedel Areh (2012: 11), ki je želel s tem opozoriti na sodobne smernice v načinih pridobivanja informacij, pomembnih za predkazenski postopek.

policijskim zaslišanjem, kar posledično vpliva na njihov vedenjski odziv« (Gudjonsson in Clark, 1986: 84). Tako opredeljena sugestibilnost pa ni enodimenzionalni konstrukt, temveč jo je mogoče razdeliti na težnjo do popuščanja preiskovalcu na eni strani in težnjo po spreminjanju prejšnjih odgovorov zaradi negativnih povratnih informacij na drugi strani (Gubi in Schmidt, 2018). Pomen sugestibilnosti v kriminalističnem preiskovanju so prepoznali že zgodnji proučevalci tega področja (Binet, 1900; Stern, 1910), Gudjonsson (1984, 1987, 1997) pa je na podlagi teh ugotovitev podrobno teoretično opredelil koncept in konstrukt sugestibilnosti pri zaslišanju. Pri tem se je navezoval na zgodnja dela Eysencka in Furneauxa (1945) ter Eysencka (1947), ki sta pri delu v vojaški bolnišnici s pacienti z nevrotično osebnostno motnjo z različnimi testi sugestibilnosti določila dva glavna tipa sugestibilnosti: »primarnega« in »sekundarnega«. Primarna sugestibilnost, ki je bila lažje določljiva, se tesno povezuje z dovzetnostjo za hipnozo. Sekundarno sugestibilnost, ki se je izkazala kot težje določljiva, pa je Eysenck povezoval z zaupljivostjo oziroma lahkovernostjo. Slednje je pomembno tudi za področje policijskih izpraševanj (Ridley, Gabbert in La Rooy, 2013).

Izpraševanje v okviru policijske preiskave je navadno povezano z veliko mero stresa ter prinaša pomembne posledice za pričo, žrtev in osumljenca. Priznanja so na primer zeleni rezultat policijskih razgovorov, niso pa nujno v najboljšem interesu osumljenцев; zlasti če postane obseg njihove vpletenosti v kaznivo dejanje zanje obremenilen. Ridley et al. (2013) navajajo, da se izidi preiskovalnega intervjuja lahko spremenijo, če je osumljenec sugestibilen oziroma kakor koli ranljiv zaradi svojih osebnostnih lastnosti. Sugestibilnost pogosto vodi k lažnim oziroma izsiljenim priznanjem, zato prisilne oziroma konfrontacijske tehnike zasliševanja, ki težijo predvsem k pridobivanju priznanj in so jih še do pred kratkim zagovarjale države, kot so ZDA in Kanada, z vidika verodostojnosti vzbujajo še posebno skrb (Snook, Luther in Barron, 2015). Davis in Leo (2013) ugotavljata, da konfrontacijske tehnike zasliševanja pripeljejo celo do akutne stopnje sugestibilnosti policijskih zaslišanj. Čeprav obstaja več dejavnikov, povezanih s povečano stopnjo sugestibilnosti, velja tudi obratno: veliko ljudi je na sugestije tudi zelo odpornih (Ridley et al., 2013). Nasprotno od konfrontacijskih tehnik zasliševanja pa pristop zbiranja informacij, ki je pogostejše v veljavi v skandinavskih državah in predvsem v Veliki Britaniji, temelji na empirično preverjenih rezultatih psiholoških raziskav. To omogoča tudi bolj sistematično, verodostojno in etično sprejemljivejše zbiranje informacij (Sivasubramaniam in Goodman-Delahunty, 2019; Snook et al., 2015).

Preiskovalci pogosto izvajajo razgovore na podlagi domneve, ki jih skušajo potrditi, pri tem pa velikokrat zastavljajo tudi neprimerna vprašanja (npr. usmerjevalna vprašanja in/

ali negativne povratne informacije, ponavljajoča se vprašanja) (Gudjonsson, 2010a; McGroarty in Baxter, 2007; Otgaar, Howe, Merckelbach in Mursi, 2018). Sugestibilnost pri policijskem izpraševanju vključuje določeno mero negotovosti, ki je povezana z zmožnostjo osebe za kognitivno obdelavo informacij. Na primer očitavec, ki se dogodka ne spomni z gotovostjo oziroma ga je slabo zaznal, je lahko v večji meri podvržen morebitnim psihičnim pritiskom izpraševalca, jim tudi lažje podleže in je posledično neverodostojen (Areh, 2004; Gudjonsson, 2003). Raziskave kažejo (Gudjonsson, 1990; McGroarty in Baxter, 2009), da že majhne razlike v postavljanju vprašanj vplivajo na odgovore; vsako vprašanje prenaša določeno količino informacij na izpraševanca, zato jih lahko definiramo kot sugestivna takrat, ko vsebujejo informacije, iz katerih je že razviden želeni odgovor. Nizko sugestivnost imajo odprta, identifikacijska in izbirna ter da/ne vprašanja (Otgaar et al., 2018). Visoko sugestivna so na primer vprašanja s predpostavko, ocenjevalna vprašanja, nakazana pričakovanja, vprašanja z negativno povratno informacijo (ang. *negative feedback*), izključujoča vprašanja, pritisk k soglasni izjavi, ponovljena vprašanja ter grožnje in obljube (Otgaar et al., 2018).

Za verodostojnost kazenskega postopka je izjemno pomembno, da so informacije pridobljene profesionalno, zato si v nadaljevanju podrobneje pogledimo dinamiko sugestibilnosti pri policijskem zaslišanju.

1.1 Gudjonssonov in Clarkov model sugestibilnosti pri zaslišanju

Gudjonsson in Clark (1986) sta oblikovala teoretični model sugestibilnosti z dvema glavnima tipoma sugestibilnosti, relevantnima za policijska zaslišanja, ki ju imenujeta »uklonitev« (ang. *yield*) in »odmik« (ang. *shift*). Prvi tip sugestibilnosti – uklonitev – označuje pripravljenost oseb, da sprejmejo sugestijo usmerjevalnih vprašanj, drugi – odmik – pa obravnava njihovo zmožnost obvladovanja pritiska ob zaslišanju. Večja je ta pripravljenost, večja je tudi sugestibilnost, zanašanje na lasten spomin pa manjše. Dovzetnost torej odraža posameznikovo privolitev v sugestivna vprašanja. Spreminjanje izjav zaradi sugestivnih vplivov odraža posameznikovo težnjo k spreminjanju odgovorov glede na izzive, ki so jim izpostavljeni – ponavljajoča se vprašanja in/ali negativne povratne informacije. Odmik je odvisen predvsem od posameznikove ustrežljivosti oziroma podredljivosti avtoriteti (Gudjonsson, 1997). Objektivno merjenje teh dveh vidikov sugestibilnosti v preiskovalnem intervjuju omogočata Gudjonssonovi lestvici sugestibilnosti, GSS 1 in GSS 2⁴ (Gudjonsson, 1984, 1997).

⁴ GSS 1 in GSS 2 sta enaki v smislu formata lestvic, urejanja in točkvalnih kriterijev. Edina razlika med lestvicama se nanaša na

V skladu z Gudjonssonovim in Clarkovim modelom sugestibilnosti pri policijskem zaslišanju ta izhaja iz razmerja med osebo, okoljem in pomembnimi drugimi znotraj tega okolja (Gudjonsson, 1997; Gudjonsson in Clark, 1986). Model najprej opredeli socialno situacijo in udeležence ter pojasni splošni kognitivni okvir (torej razpoloženje, mišljenje in pričakovanja) intervjuvanca. Intervjuvanec v procesu zaslišanja prevzame »splošno kognitivno strategijo« do situacije, ki se kaže kot *sugestibilen* (ang. *suggestible*) ali odporen (ang. *resistive*) nabor odgovorov. Intervjuvanec, ki lahko uporablja eno ali več strategij splošnega obvladovanja, kognitivno obdeluje vprašanja, ki mu jih zastavlja izpraševalec. Ta mentalna obdelava po eni strani vključuje »negotovost« in »medosebno zaupanje«, po drugi pa »pričakovanja« (Gudjonsson, 1997; Gudjonsson in Clark, 1986), ki jih razumemo kot bistvene predpogoje za proces in mehanizem sugestibilnosti pri intervjuvanju (Gudjonsson, 1997, 2003). Negotovost pomeni, da intervjuvanec ni popolnoma prepričan, kakšen je pravilen odgovor na vprašanje. Ko intervjuvanci odgovarjajo na usmerjevalna vprašanja, lahko sami pri sebi nekritično sprejmejo pričakovanja, stališča in domneve preiskovalca, vključene v vprašanja, čeprav ne poznajo odgovora. Takšno sprejemanje sugestij je *bistvo* sugestibilnosti.

Gudjonsson in Clark (1986) sta v opredelitvi tega modela ugotovila, da se sugestibilnost in ustrežljivost do preiskovalca na konceptualni ravni prekrivata. To vključuje izogibanje konfliktu in konfrontaciji ter željo ugoditi, kar se veže na to, kako se bo oseba verjetno spoprijela z usmerjevalnimi vprašanji in pritiski preiskovalca. Medosebno zaupanje pomeni, da intervjuvanec zaupa v konstruktivnost in pristnost namenov preiskovalca ter verjame, da ga ta ne želi ukaniti (Gudjonsson, 1997, 2003). Sumničavost intervjuvanca načeloma zmanjšuje njegovo dovzetnost za sugestije. Pričakovanje je pomemben pogoj za podrejanje sugestijam in nastanku zmotnih spominov. Intervjuvanec ne želi priznati negotovosti ali tega, da nečesa ne ve, ker meni, da bi moral odgovor poznati oziroma da se to od njega pričakuje (Gudjonsson, 1997, 2003). Model predpostavlja, da je večina ljudi dovzetna za sugestije, kadar so izpolnjeni vsi trije pogoji: negotovost, medosebno zaupanje in povečana pričakovanja.

Pomemben vidik modela, ki je bil do zdaj najmanj raziskan, so negativne povratne informacije (ang. *negative feedback*), ki jih lahko med izpraševanjem podajajo izpraševalci. Negativne povratne informacije je Gudjonsson (1984, 1997, 2003) opredelil kot vrsto kritike, ki lahko pomembno popači posamezne odgovore. Preiskovalec, ki osumljencu, priči ali

žrtvi daje negativne povratne informacije, lahko zaradi pritiska ob zaslišanju doseže, da se intervjuvanec odmakne od prvotnih odgovorov, čeprav so bili ti morda resnični, in poda neresnične oziroma popačene odgovore. Intervjuvanec se lahko zaradi večkratnega ponavljanja istih vprašanj, če preiskovalec odgovorov ne sprejema, prilagodi pričakovanjem, ki jih odražata izpraševalčeva način in slog izpraševanja (Gudjonsson, 2003). Zaradi pomena negativnih povratnih informacij v okviru razumevanja sugestibilnosti pri preiskovalnih intervjujih jih bomo v nadaljevanju podrobneje opisali.

Pritisk izpraševalcev je kakršen koli vpliv na intervjuvanca med zaslišanjem, ki lahko zmoti intervjuvanca do te mere, da bi se avtentično (nepotvorjeno) spomnil dogodka (Gudjonsson, 1987; McGroarty in Baxter, 2007). Eden od takih vplivov je negativna povratna informacija, zaradi katere dobijo intervjuvanci vtis, da so njihovi odgovori ali pa oni sami »neustrezni«, da ne zadovoljujejo pričakovanj (Gudjonsson, 1987; McGroarty in Baxter, 2007). Zaradi pritiska izpraševalcev se intervjuvancem zdi, da morajo postreči z več in različnimi informacijami. Neposredne negativne povratne informacije so morda manj razširjene pri intervjuvanju priči, vendar pa so lahko implicitne pri ponavljanju vprašanj (Linton in Sheehan, 1994; Register in Kihlstrom, 1988) ali pri intervjuju, kjer izpraševalec ne kaže empatije ali razumevanja do intervjuvanca in ga vodi na neprimeren način (Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000, McGroarty in Baxter, 2007).

Negativne povratne informacije praviloma povzročijo neke vrste »psihološko razdaljo« med intervjuvancem in izpraševalcem (Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000; Gudjonsson in Lister, 1984). Intervjuvancem, ki se počutijo socialno izolirani, je nelagodno in se trudijo, da bi zasliševalcem ustregli tako, da bi se vsega natančno spomnili. Negativna povratna informacija lahko intervjuvance spodbudi, da začnejo uporabljati t. i. sugestibilno tehniko preživetja (Gudjonsson in Clark, 1986), za katero je značilna dovzetnost za nadaljnje zasliševalne pritiske in težnja po spremembi začernih odgovorov (McGroarty in Baxter, 2007).

Nasprotno od uporabe zavajajočih in usmerjevalnih vprašanj se uporaba negativnih povratnih informacij v nekaterih forenzičnih intervjujih še vedno uporablja (prim. Gudjonsson, 2010b; McGroarty in Baxter, 2007; Ofshe in Leo, 1997), morda zato, ker preiskovalci ne prepoznajo možnih tveganj za pridobitev verodostojnih izjav. Spremembe izjav ali podrobnosti pričevanja pri preiskovancih povzročajo predvsem že v uvodu omenjene prisilne in konfrontacijske tehnike, kot je na primer Reidova tehnika (Inbau, Reid, Buckley in Jayne, 2013). Davis in Leo (2013) menita, da so ključne težave pri zaslišanju vpliv pričakovanj, usmerjevalna vprašanja, vedenje izpraševalca do intervjuvanca, psihološki pritiski, ki so

vsebinsko pripovednih odstavkov in preiskovalna vprašanja. Prva odraža forenzične cilje instrumenta oziroma vsebinsko kriminalne narave, druga pa ima nekriminalno vsebino.

jih intervjuvanci deležni med razgovorom in njihova ranljivost. Za zmanjšanje sugestibilnosti predlagata, da se čim dlje 1) spodbuja prosti priklic informacij, 2) izogiba zavajajočim in usmerjevalnim vprašanjem ter 3) ponudi razlago intervjuvancu, zakaj so ponovljena vprašanja potrebna. Ena od takih tehnik izpraševanja je na primer kognitivni intervju⁵ (Fisher in Geiselman, 1992), razvit deloma tudi zato, da bi zmanjšali sugestivne vplive znotraj interakcije med preiskovalcem in izpraševancem v preiskovalnem intervjuju.

1.2 Sugestibilnost v preiskovalnem intervjuju

Za preiskovalce je pomembno, da razumejo procese in načine, kako se lahko izognejo sugestiji in njenim učinkom (La Rooy, Brown in Lamb, 2013). La Rooy et al. (2013) poročajo o tem, da obstaja več vrst sugestibilnosti, katerih učinke in posledice bi morali preiskovalci jemati zelo resno. Človeški spomini so lahko popačeni in izkrivljeni na več načinov, poleg tega obstajajo tudi posamezne razlike v dovtetnosti za sugestibilnost (npr. kognitivni, osebni, socialni in motivacijski dejavniki), ki otežujejo natančno določitev, kje in kdaj se bodo bolj verjetno kazali učinki sugestibilnosti (Gudjonsson, 2003, 2010a). Rezultati več raziskav kažejo, da sugestibilno vodenje pogovora lahko vodi do izsiljenih priznanj, napačne prepovedave in celo obsodbe nedolžnih osumlencev (Gudjonsson, 2010a, 2010b; Kassin, 2015; Kassin, Appleby in Perillo, 2010), zato si raziskovalci že dolgo prizadevajo za zmanjševanje tovrstnih učinkov z opozarjanjem na sporne prakse zaslišanj (Gudjonsson, 1990, 2018; Kassin in Gudjonsson, 2004; Ofshe in Leo, 1997; Stewart, Woody in Pulos, 2018).

V uvodu smo na kratko pregledali za namen prispevka pomembna vozlišča med sugestibilnostjo in policijskim izpraševanjem. V študiji, ki jo predstavljamo, smo želeli preveriti, kako je uporaba sugestivnih vprašanj povezana s sugestibilnostjo v preiskovalnih postopkih, in preučiti učinke negativnih povratnih informacij na spreminjanje izjav preiskovancev.

2 Metoda

Sugestibilnost preizkušancev smo preverjali z uporabo Gudjonssonove lestvice sugestibilnosti (GSS 1), ki velja za enega najpogostejše uporabljenih tovrstnih pripomočkov v svetu.⁶ V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovanci

⁵ Kognitivni intervju je znanstveno utemeljena, empirično preverjena, veljavna in zanesljiva metoda za pridobivanje informacij pri črteh in žrtvih kaznivih dejanj. V prilagojeni obliki se lahko uporablja tudi za osumljence.

⁶ Lestvica GSS je bila prvi instrument za merjenje sugestibilnosti pri intervjuvanju, s katero se lahko oceni stopnja dovtetnosti in

občutljivi za morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev ter ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Pridobljene rezultate smo primerjali z rezultati sugestibilnosti splošne populacije.

2.1 Postopek

Empirični del raziskave smo opravili v letih 2017 in 2018 v okviru usposabljanja s področja izvajanja preiskovalnih intervjujev na Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (FLETC), Glynco, Georgia, ZDA. Pred začetkom raziskave je bilo pridobljeno dovoljenje komisije za etiko. Udeležencem je bil najprej predstavljen domnevni cilj študije (tj. preizkus spomina,⁷ kot veleva protokol), nato so podpisali soglasja za sodelovanje in dovoljenje za zvočno in video snemanje. Njihovo sodelovanje je bilo prostovoljno, soglasja pa je bilo mogoče kadar koli umakniti. Vsi udeleženci so bili pozneje s pravim namenom raziskave v celoti seznanjeni. Takoj po končanem zbiranju podatkov jim je bilo tudi pojasnjeno, da prejete negativne povratne informacije nikakor ne vplivajo na njihovo spominsko zmogljivost in je šlo v tem primeru le za standardno značilnost kvaziekperimenta.

Osem⁸ psihologov, ki so sodelovali v raziskavi v vlogi izpraševalcev, je bilo na dveh predhodnih sestankih usposobljenih za delo z GSS 1 in posebej opozorjenih, da se intervjuvancem ne sme izdati pravi namen preizkusa.

Udeleženci so bili preizkušeni posamično. Vsak intervju je bil zvočno in video posnet. Za oceno sugestibilnosti pri zaslišanju so izpraševalci v skladu s protokolom beležili štiri dimenzije/vrednosti sugestibilnosti v GSS 1 (takojšnji prosti priklic, uklonitev, odmik, celostna stopnja sugestibilnosti), v analizi pa smo uporabili skupno oceno sugestibilnosti, torej vrednost, ki opisuje stopnjo sugestibilnosti, nedeljeno po posameznih podpodročjih.

tervjuvanca za sugestije. GSS 1 naj bi bila še zlasti uporabna za pravna vprašanja, na primer za policijsko izpraševanje prič in osumlencev kaznivih dejanj (Gudjonsson, 1997). Izvorno je bila razvita v angleškem jeziku. Po dostopnih podatkih v slovenskem prostoru še ni bila uporabljena.

⁷ Pravi namen lestvice je ugotoviti, do katere stopnje so preiskovanci dovtetni za sugestije, zato je po navadi predstavljena kot test pomnjenja. Če bi preiskovance opozorili na to, da bodo vprašanja zavajajoča, se lahko vpliv tovrstnih vprašanj zmanjša (Warren, Hulse-Trotter in Tubbs, 1991).

⁸ Navadno GSS izvede samo eden ali maksimalno dva eksperimentatorja, zato smo za mnenje o večjem številu eksperimentatorjev zaprosili avtorja pripomočka Gudjonssona (osebna komunikacija, 6. 2. 2018), ki v tem ni videl težav, če so ti za uporabo lestvice primerno usposobljeni, preizkušanci pa testirani posamično.

Izpraševalec je intervjuvanca pozval, naj pozorno posluša, in mu prebral pripoved. Intervjuvanec je takoj nato na list papirja napisal vse, česar se je spomnil. Nato mu je izpraševalec postavil 20 vprašanj, od katerih jih je bilo 15 subtilno zavajajočih. Potem ko je intervjuvanec odgovoril na ta vprašanja, mu je izpraševalec suvereno in odločno povedal, da je storil več napak (tudi če ni bilo nobenih napak) in da je treba vsa vprašanja ponoviti. Izprašancu je z enakim tonom naročil, da mora biti bolj natančen. Ta del je predstavljal fazo negativnih povratnih informacij. Vsaka sprememba odgovorov intervjuvanca iz prejšnjega preskusa se je označila kot »odmik«. V kolikšni meri se je intervjuvanec uklonil zavajajočim vprašanjem, je bilo opredeljeno kot »uklonitev 1«. Uklonitev 1 in odmik sta skupaj tvorila »celostno stopnjo sugestibilnosti«.

Intervjuji so se izvajali v posebnem kompleksu⁹, kjer je 16 avtentično opremljenih preiskovalnih sob namenjenih usposabljanju policistov za izvajanje zaslišanj/intervjujev. Vse sobe imajo 24-urni videonadzorni sistem, ki omogoča snemanje in opazovanje na ločenih lokacijah. Intervjuje so nato naknadno preverili vodje raziskave in hkrati tudi avtorica tega prispevka, da bi se prepričali, ali so izpraševalci dejansko sledili predpisnemu protokolu.

2.2 Uporabljeni pripomočki

Z Gudjonssonovo lestvico sugestibilnosti (Gudjonsson, 1984, 1997) se ugotavlja sugestibilnost oseb, vključenih v preiskovalni intervju/zaslišanje. Obstajata dve različici lestvice, GSS 1 in GSS 2, obe sta namenjeni oceni nagnjenosti oseb k temu, da spreminjajo svoje izjave med intervjuvanjem. Lestvici torej omogočata oceno dveh vidikov sugestibilnosti:

- dovzetnost osebe za sugestivne vplive (t. i. uklonitev – ang. *yield*) in
- pripravljenost spreminjanja prvotnih izjav (t. i. odmik – ang. *shift*) zaradi sugestivnih vplivov preiskovalca, na primer ponavljajočih vprašanj in/ali negativnih povratnih informacij.

Pri uklonitvi gre za problem ustrežljivosti do preiskovalca, pri odmiku pa za zmožnost soočanja intervjuvanca s pritiski preiskovalca. S seštevkom doseženih točk na obeh dimenzijah je bila ocenjena skupna sugestibilnost, ki odraža celostno stopnjo sugestibilnosti, značilne za posameznika.

GSS omogoča preprosto in hitro vpeljavo v različnih testnih situacijah. Za klinične, forenzične in raziskovalne namene se lahko med drugim pridobijo naslednje informacije (Gudjonsson, 1997):

⁹ Gre za največji in najsodobnejši center za tovrstno usposabljanje v ZDA (P. Donovan, osebna komunikacija, marec 2018).

– Takojšnji priklic (ang. *immediate recall*) je merilo takojšnjega priklica besed iz zgodbe GSS 1, ki kaže preiskovančevo pozornost, osredotočenost in zmožnost pomnjenja. Največje število »idej«, ki jih lahko preiskovanci prikličejo, je 40.

– Uklonitev 1 (ang. *yield 1*) označuje število usmerjevalnih vprašanj, katerih sugestije preiskovanec sprejme pri GSS 1 pred negativno povratno informacijo. Najvišja ocena, ki jo lahko dobi preiskovanec, je 15 točk.

– Odmik (ang. *shift*) označuje, kolikokrat se je preiskovanec po negativni povratni informaciji bistveno odmaknil od prvotnega odgovora. Negativna povratna informacija se posreduje takoj, ko je zastavljen celoten set vprašanj, in je, kot sledi: »Storili ste več napak. Vprašanja moramo zato predelati še enkrat. Tokrat se potrudite, da bodo odgovori točnejši.« Ker je vseh vprašanj skupaj 20 (od teh 15 usmerjevalnih ali zavajajočih), se lahko preiskovanec od svojega prvotnega odgovora »odmakne« 20-krat. Zato je maksimalno število točk 20.

– Uklonitev 2 (ang. *yield 2*) označuje število usmerjevalnih vprašanj, katerih sugestije preiskovanec sprejme po tem, ko dobi negativno povratno informacijo. Predstavlja torej število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po pritisku ob zaslišanju. Uklonitev 2 predstavlja tudi vrsto spremembe, ki je sledila negativni povratni informaciji. Sprememba je običajno v korist povečane sugestibilnosti. Intervjuvanci so po prejemu negativne povratne informacije in ponovljenem izpraševanju načeloma pripravljeni sprejeti več sugestij usmerjevalnih vprašanj kot pred tem. Enako kot uklonitev 1 se točkuje v razponu od 0 do 15.

– Skupna sugestibilnost oziroma celostna stopnja sugestibilnosti (ang. *total suggestibility*) je vsota uklonitve 1 in odmika ter predstavlja splošno raven sugestibilnosti preiskovanca. Ker je možnih 15 »uklonitev 1« in 20 »odmikov«, se točkuje v razponu od 0 do 35.

2.3 Opis vzorca

Za sodelovanje v raziskavi so bili zaproseni policisti iz različnih ameriških varnostnih agencij, ki so bili od pomladi do poletja 2018 na usposabljanju v Zveznem centru za usposabljanje organov na področju kazenskega pregona (FLETC) v Glyncu, Georgia. Pogoji za udeležbo na usposabljanjih FLETC je zaposlitev v policiji ali v podobnih varnostnoobveščevalnih strukturah, zato so bili intervjuvanci tako začetniki kot tudi izkušeni preiskovalci na lokalni, državni ali zvezni ravni. Prek predstavnikov tamkajšnjih agencij Urada za posebne preiskave znotraj ameriških zračnih sil (Air Force Office of Special Investigations), uniformiranega dela Nacionalne varnostne agencije (National Security Agency) in policije, ki varuje ameriški Kongres (United States Capitol Police), se jih je na poziv odzvalo 37. V kvaziekperimentu so sodelovali kot intervjuvanci, odločitev za sodelovanje je bila prostovoljna. Starost

intervjuvancev je bila v času raziskave med 22 in 49 let, povprečno 29,7 (S.O. = 7,86) leta. Povprečna delovna doba v policiji je bila 3,11 (S.O. = 6,07) leta. V vzorcu je bilo 28 moških. V vlogi izpraševalcev je poleg avtorice prispevka sodelovalo še sedem psihologov, zaposlenih v Sektorju za raziskave, usposabljanje in razvoj FLETC (Training, Research and Innovation Division), ki so lestvico GSS 1 administrirali.

2.4 Analiza podatkov

Ocenjevanje odgovorov na lestvici GSS 1 sta opravila dva neodvisna ocenjevalca, ki sta morebitna odstopanja v vrednotenju teh odgovorov odpravila z medsebojnim dogovorom, v skladu s protokolom. Pri opisni statistiki so bile uporabljene absolutne frekvence, relativne frekvence, aritmetična sredina, standardni odklon, mediana, minimalna vrednost in maksimalna vrednost. Normalnost porazdelitve smo preverili s Kolmogorov-Smirnovim in Shapiro-Wilkovim testom. Ker pogoji za uporabo hi-kvadrat preizkusa niso bili izpolnjeni (posameznih frekvenc, manjših od 5, ne sme biti več kot 20 odstotkov), smo za preverjanje statistično značilnih razlik glede na spol, starost in delovne izkušnje uporabili Kullbachov 2 χ^2 test. Za ugotavljanje statistično značilnih razlik med raziskavami smo uporabili t-test za neodvisna vzorca. Za preizkus velikosti učinka (ang. *effect size*) smo uporabili Cohenov *d*, ki proučuje razlike med aritmetičnimi sredinami (Cankar in Bajec, 2003), ob upoštevanju velikosti vzorca.

3 Predstavitev in interpretacija rezultatov

V tabeli 1 so prikazani podatki o ugotovljeni sugestibilnosti preizkušancev.

Tabela 1: Rezultati točkovanja prostega priklica, posameznih komponent sugestibilnosti in skupne, celostne stopnje sugestibilnosti na lestvici GSS 1 (lestvica točkovanja za prosti priklic, 0–40, uklonitev 1, 0–15, uklonitev 2, 0–15, odmik, 0–20 in skupna sugestibilnost, 0–35; višje vrednosti predstavljajo večjo sugestibilnost)

Komponente ^a Sugestibilnosti GSS 1 (Gudjonsson, 1997)	N	Minimum	Maksimum	Mediana (M)	Aritmetična sredina (\bar{x})	Standardni odklon (S.O.)
Prosti priklic	37	9,0	34,5	19,5	20,0	5,3
Uklonitev 1	37	0,0	9,0	3,0	3,6	2,5
Uklonitev 2	37	0,0	15,0	5,0	6,4	4,2
Odmik	37	0,0	13,0	5,0	5,1	3,3
Skupna sugestibilnost	37	0,0	19,0	8,0	8,6	5,1

^a Posamezne komponente so opisane v opisu uporabljene metode v prejšnjem poglavju.

Policisti so v povprečju navedli 20 točnih (minimalno 9 in maksimalno 34,5 od možnih 40) podrobnosti (prosti priklic). Drugi del tabele zajema predstavitev rezultatov posameznih elementov sugestibilnosti (uklonitev 1, uklonitev 2 in odmik) in celostno stopnjo sugestibilnosti. Višje vrednosti predstavljajo tudi višji rezultat na lestvici sugestibilnosti. Pri uklonitvi 1, ki se nanaša na usmerjevalna vprašanja, katerih sugestije preiskovanec sprejme pred negativno povratno informacijo, lahko vidimo, da je povprečni rezultat pri preiskovancih kar 48 odstotkov nižji od 7,5 – sredinska vrednost lestvice. Pri uklonitvi 2, ki je identična mera uklonitvi 1, le da predstavlja število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po negativni povratni informaciji, pa lahko ugotovimo precejšnje povečanje sugestibilnosti. Rezultat pri preiskovancih je le za 14,6 odstotka nižji od sredinske vrednosti lestvice. Intervjuvanci so bili torej po prejemu negativne povratne informacije in ponovljenem izpraševanju, oboje pomeni pritisk ob zaslišanju, pripravljeni sprejeti več sugestij usmerjevalnih vprašanj kot pred tem (\bar{x} = 6,4; S.O. = 4,2).

Odmik označuje, kolikokrat se je preiskovanec po negativni povratni informaciji bistveno odmaknil od prvotnega odgovora. Na našem vzorcu policistov vidimo, da je bilo to v povprečju približno petkrat (\bar{x} = 5,1), kar je relativno nizko; pri tem pa je treba opozoriti na dokaj visoko vrednost standardnega odklona (S.O. = 3,3), kar pomeni, da je razpršitev rezultatov sugestibilnosti razmeroma velika (koeficient variacije znaša 64,7 %).

Maksimalna možna vrednost sumarne spremenljivke sugestibilnosti je bila 35, tako da je povprečna vrednost (\bar{x} = 8,6) razmeroma nizka; pri tem pa je treba opozoriti na dokaj veliko vrednost standardnega odklona (S.O. = 5,1), kar pomeni, da je razpršitev rezultatov sugestibilnosti razmeroma velika, saj koeficient variacije znaša kar 59 odstotkov. Dve tretjini

preiskovancev lahko tako glede stopnje sugestibilnosti razvrstimo na območju od vrednosti 3,5 do 13,7.

Zanimalo nas je, ali obstajajo statistično pomembne razlike med preiskovanci, ki so bolj ali manj sugestibilni. Glede na mediano skupne sugestibilnosti smo policiste razdelili v dve skupini. Prvo skupino so predstavljali policisti z do 8 točkami skupne sugestibilnosti, drugo skupino pa policisti nad 9 točkami skupne sugestibilnosti. S Kullbachovim $2\hat{I}$ testom smo ugotovili, da statistično značilnih razlik med skupinama z različno stopnjo sugestibilnosti ni, ne glede na spol ($2\hat{I} = 0,084$; $p = 0,772$), starost ($2\hat{I} = 0,013$; $p = 0,994$) ali delovne izkušnje ($2\hat{I} = 0,116$; $p = 0,944$).

V tabeli 2 so rezultati, ki smo jih predstavili v prejšnji tabeli, prikazani tudi v odnosu do rezultatov raziskav z istimi merskimi instrumenti na splošni populaciji v Združenih državah Amerike (Pollard et al., 2004) in v Veliki Britaniji (Gudjonsson, 1997).

takojšnjem priklicu ($t = 7,35$; $p = 0,000$). Ko pa rezultate naše raziskave primerjamo z rezultati raziskave, izvedene v VB, obstajajo statistično pomembne razlike pri uklonitvi 1 ($t = -2,278$; $p = 0,029$) in odmiku ($t = 3,823$; $p = 0,001$). Glede na primerjana povprečja ugotovimo, da so rezultati sugestibilnosti na vzorcu preiskovalcev, vključenih v našo študijo, višji, kot so primerljivi rezultati iz študij v ZDA in VB. Ker so vzorci v vseh primerjanih skupinah majhni, smo v nadaljevanju, da bi ugotovili vpliv različno velikih vzorcev na rezultate primerjave povprečij, izračunali še test velikosti učinka – Cohenov d , ki proučuje razlike med aritmetičnimi sredinami, pri čemer upošteva tudi pomen velikosti vzorca ter ne le razmerja med aritmetično sredino in standardnim odklonom (Cankar in Bajec, 2003)¹⁰. Pri primerjavi rezultatov skupne sugestibilnosti policistov na usposabljanju z rezultati splošne populacije znaša Cohenov d test 0,21 (za vzorec iz VB) in 0,23 (za vzorec iz ZDA). Z vidika velikosti učinka je pri osnovni primerjavi vsebini v našem prispevku, tj. sugestibilnosti, pri obeh primerjavah – policistov s splošno populacijo v ZDA in

Tabela 2: Primerjava rezultatov naše raziskave na vzorcu policistov z rezultati raziskav na vzorcih splošne populacije v ZDA in Veliki Britaniji

Spremenljivka	Policisti na usposabljanju		Splošna populacija ZDA ^a		Splošna populacija VB ^b		Policisti vs. populacija v VB	Policisti vs. populacija v ZDA
	N							
	(\bar{x})	S.O.	(\bar{x})	S.O.	(\bar{x})	S.O.	t-test/p Cohen d	t-test/p Cohen d
Starost	29.8	7.7	26.54	5.3	30.00	8.8		
Takojšnji priklic	20,0	5,3	18.9	5.2	19.7	6.1	0,346/0,732 $d = 0,052$	7,35/0,000 $d = 0,209$
Uklonitev 1	3,6	2,5	3.4	2.5	4.5	3.6	-2,278/0,029 $d = 0,290$	0,409/0,685 $d = 0,08$
Uklonitev 2	6.4	4.2	5.2	3.8	5.5	4.0	1,226/0,228 $d = 0,219$	1,65/0,106 $d = 0,299$
Odmik	5.1	3.3	4.0	3.2	3.0	3.0	3,823/0,001 $d = 0,338$	1,986/0,055 $d = 0,0665$
Skupna sugestibilnost (uklonitev 1 + odmik)	8.6	5.1	7.4	5.1	7.5	5.3	1,367/0,180 $d = 0,215$	1.486/0,146 $d = 0,235$

^a Povzeto po tabeli 5.6 The Gudjonsson Suggestibility Scales Manual (Gudjonsson, 1997).

^b Povzeto po tabeli 1 Interrogative suggestibility in a US context: Some preliminary data on normal subject (Pollard, Trowbridge, Slade, Streissguth, Laktonen in Townes, 2004).

S t-testom za neodvisna vzorca smo primerjali povprečne vrednosti takojšnjega priklica, uklonitve 1 in uklonitve 2 ter odmika, dobljene v treh raziskavah. Če rezultate naše raziskave primerjamo z rezultati raziskave, izvedene na splošni populaciji v Združenih državah Amerike, ugotovimo (tabela 2), da obstajajo statistično pomembne razlike povprečij pri

¹⁰ Z vidika interpretacije velikosti učinka govorimo o praktični pomembnosti velikosti učinka; učinek, ki pripelje do majhnega prekrivanja porazdelitev oziroma do velikega odstopanja ene od druge aritmetične sredine, je praktično pomemben – ne glede na velikost vzorca. Pri nizkih vrednostih Cohenovega d ($< 0,2$) je prekrivanje veliko, pri visokih vrednostih d ($> 0,8$) pa je to prekrivanje manjše; višje vrednosti velikosti učinka kažejo pomembnost razlik (Cankar in Bajec, 2003: 104).

policistov s splošno populacijo v VB – prekrivanje veliko, tako da lahko ugotovimo, da gre za pomembne razlike med posameznimi vzorci ter da je stopnja izmerjene sugestibilnosti pri policistih v našem eksperimentu statistično značilna in večja. O pomenu teh razlik bomo razpravljali v nadaljevanju.

4 Razprava

V študiji sta bili preverjeni sugestibilnost in dovtetnost za negativne povratne informacije pri policistih. V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovanci občutljivi za morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev ter ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Policisti so imeli glede na splošno populacijo v ZDA in Veliki Britaniji višjo celostno stopnjo sugestibilnosti; še zlasti pa so bili dovtetni za sugestije po prejetih negativnih povratnih informacijah. Med bolj presenetljivimi ugotovitvami študije je, da so bili policisti v vzorcu bolj sugestibilni kot splošna populacija v ZDA in Veliki Britaniji (tabela 2). Čeprav so imeli spominski priklic boljši kot v splošni populaciji ZDA, še zlasti izstopata podatka o odmiku in uklonitvi 1, ki kažeta dovtetnost za sugestije pred in po negativnih povratnih informacijah. To pomeni, da so se policisti odzivali na oboje – tako na zavajajoča usmerjevalna vprašanja (uklonitev 1), dovtetni pa so bili tudi za spremembo prvotnih odgovorov po prejetih negativnih povratnih informacijah (odmik).

Policisti so ob zaposlitvi izbrani v selekcijskem postopku in so osebnostno trdnjše osebe od splošne populacije, zato preseneča, da so se pri ocenjevanju sugestibilnosti z lestvico GSS 1 odzvali s precejšnjo mero dovtetnosti na sugestivne vplive ocenjevalcev (tabela 2). Pričakovano je bilo, da bodo policisti bolj odporni na (stresne) obremenitve; da bodo bolj zaupali v lasten spomin in manj popuščali subtilnim vplivom ocenjevalcev. Verjetno so negativne povratne informacije ocenjevalcev povečale negotovost pri izpraševancih glede njihovih prejšnjih odgovorov ter vplivale na njihovo zmožnost obvladovanja pritiska, tako da so se manj spominjali zgodbe in se bolj posvečali obvladovanju interpersonalne situacije. Večja je pripravljenost sprejeti zaznane zahteve izpraševalca, večja je tudi sugestibilnost, zanašanje na lasten spomin pa manjše. Ugotovitve te študije so tako v skladu z modelom Gudjonssona in Clarka (1986) ter drugimi do zdaj opravljenimi raziskavami (npr. Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000, McGroarty in Baxter, 2007). Druga možna razlaga te povezave je, da so policisti preprosto navajeni slediti ukazom in navodilom avtoritet ter zaradi težnje k čim manj konfliktom opravijo delo v skladu z navodili svojih predstojnikov. Njihovo povečano dovtetnost za sugestije je mogoče pripisati tudi temu, da so bili bolj podvrženi sugestivnim vplivom, ker so bili na usposabljanju, kjer so se spopadali s specifično situacijo in bili izpostavljeni ocenje-

vanju. Če bi bili na usposabljanju neuspešni (npr. v trimesečnem programu CITP za usposabljanje vodij preiskav zadoščata dve negativni oceni), bi lahko posledično izgubili zaposlitev. Če bi ti policisti delovali samostojno in v svojem vsakdanjem okolju, ni nujno, da bi bili rezultati enaki. Obstaja tudi manj verjetna razlaga, da so dobljeni rezultati konservativna ocena povprečne spremembe odziva intervjuvanca po prejemu negativnih povratnih informacij, kar se ujema s predhodno študijo McGroartyja in Baxterja (2007). To pomeni, da gre lahko tudi za pričakovan, povprečen odziv ljudi v podobni situaciji (kadar nam nekdo, ki ga dojemamo kot avtoriteto, sugerira, da nekaj delamo narobe, se temu podredimo in začnemo dvomiti o pravilnosti svojih prvotnih odločitev oziroma odgovorov). Kljub vsemu niti tak pogled na dobljene rezultate ne pojasni raziskovalnih rezultatov v celoti in bi bilo smiselno domneve preveriti v nadaljnjih raziskavah.

Ridley et al. (2013) so ugotovili, da je sugestibilnost, ki izhaja iz negativnih povratnih informacij, brez dvoma povezana s sugestibilnostjo pri zaslišanju. Dokazali so, da je uklonitev bolj povezana s spominom, odmik pa se zanesljiveje povezuje s psihosocialnimi dejavniki, kot je na primer psihološki pritisk ali vedenje preiskovalca. Glede na višje ocene na lestvici GSS 1, ki so jih v povprečju pri uklonitvi 1 in odmiku dosegli izpraševanci v tej raziskavi (tabela 2) v primerjavi z izpraševanci v Veliki Britaniji, je mogoče sklepati, da je bila zanje morda bolj stresna situacija zato, ker so bili na usposabljanju in so jih namesto njihovih inštruktorjev ocenjevali psihologi. V psihologiji se za ta učinek uporablja izraz »iluzija prosojnosti«, pomeni pa, da neka oseba misli, da druga oseba (po navadi psiholog) vidi njihovo notranje stanje, na primer zazna njihovo negotovost, kar lahko še poveča anksioznost. Poleg tega lahko ponavljanje vprašanj samo po sebi deluje kot implicitna oblika negativnih povratnih informacij (Gudjonsson, 2003; Gudjonsson in Clark, 1986; McGroarty in Baxter, 2007). Preiskovalci morajo paziti, da s svojim besednim in nebesednim vedenjem ne vplivajo na odgovore, kar je bilo v slovenskem prostoru nekoliko že predstavljeno (Areh, 2004; Areh in Štefelin, 2003; Jurković, 2015; Pavšič Mrevlje, 2013; Selič, 1999; Umek, 2009), podobno, kot je opozoril Gudjonsson (2003), da je povečanje psihološke razdalje med izpraševalcem in izpraševancem lahko pozitivno povezano z zvišanjem sugestibilnosti pri slednjem. Zato ni presenetljiva ugotovitev študij o kakovosti intervjujev, da izpraševalci brez rednega nadzora in usposabljanja v praksi težko zagotavljajo zadostne standarde (La Rooy et al., 2013).

Čeprav lahko usmerjevalna vprašanja in negativne povratne informacije povzročijo spremembe odziva, raziskovalci trdijo, da so te spremembe posledica procesov, ki delujejo relativno neodvisno (Gudjonsson, 1984, 2003). Zdi se, da je sprejetje ali zavrnitev zavajajoče informacije, ki jo vsebujejo

usmerjevalna vprašanja, pod vplivom kognitivnih mehanizmov (Tousignant, Hall in Loftus, 1986); verjetnost, da bodo udeleženci sprejeli napačne domneve, ki jih vsebujejo usmerjevalna vprašanja, je večja ob uporabi izogibanja oziroma ko se izpraševanci bolj opirajo na zunanje napotke kot na lasten spominski priklic (Gudjonsson, 1991; McMurtrie, Baxter, Obonsawin in Hunter, 2012). Ta težnja vpliva na negotovost (glede pravilnega odgovora), zaupanje v poštene namere izpraševalca in prepričanja udeležencev, da bi morali odgovoriti, ker se to od njih »pričakuje« (Gudjonsson in Clark, 1986; Gudjonsson in Lister, 1984).

Nasprotno je odmik predvsem merilo vpliva negativnih povratnih informacij (Gudjonsson, 1997), odvisno predvsem od socialnih dejavnikov. Gudjonsson (1987) je opozoril, da izpraševanci pogosteje spreminjajo svoje odzive po negativnih povratnih informacijah, da so bolj zaskrbljeni zaradi povratnih informacij kot zaradi usmerjevalnih vprašanj; odzive spreminjajo, ker se povečuje njihova negotovost, zaradi negativnih informacij se več njihova tesnoba (npr. McGroarty in Baxter, 2007). Poleg tega lahko izpraševanci skušajo zmanjšati psihološko razdaljo med njimi in preiskovalcem, tako da zadovoljijo zahtevi preiskovalca (Bain in Baxter, 2000; Baxter, Charles, Martin in McGroarty, 2013; Gudjonsson, 2003; McGroarty in Baxter, 2009). Opisano bi bilo dobro dodatno preveriti v prihodnjih ponovitvah takega eksperimenta, če bi ga dopolnili s polstrukturiranimi intervjuji s preizkušanci.

Rezultati so pokazali, da nekateri intervjuvanci spremeni svojo izjavo v odgovor na neodobranje, ki ga izpraševalec sporoča, naj bo to v besedni ali nebesedni obliki, čeprav se v intervjujih izpraševalec izogne zavajajočim in usmerjevalnim vprašanjem, o čemer poročajo tudi drugi avtorji (Baxter et al., 2013; McGroarty in Baxter, 2007). Če se v resničnih forenzičnih intervjujih uporabljajo negativne povratne informacije, lahko zagovornik obdolženca izpodbija nastale izjave, ker so bile uporabljene neprimerne tehnike intervjuvanja. Bull in Milne (2004), ki sta pregledala številne študije, sta poročala, da se priznanja v intervjujih pojavljajo v preiskovalnem intervjuju in tudi na zaslišanjih, kjer uporabljajo prisilne in obtoževalne tehnike. Negativne povratne informacije so zato nepotrebne, lahko izkrivljajo priklic informacij in v nekaterih primerih lahko učinkujejo kontraproduktivno, kot poudarjajo tudi druge študije (npr. Holmberg in Christianson, 2002; Kassin in Gudjonsson, 2004; Kassin et al., 2010). Kljub temu jih policisti pod vplivom pričakovanj in informacij, s katerimi v času intervjuja razpolagajo, še vedno uporabljajo ter se pri tem opirajo na neznanstvene tehnike, kar lahko vodi do izsiljenih priznanj (McGroarty in Baxter, 2007).

Iz rezultatov ocenjevanja z GSS 1 (tabela 1) je razvidno, da se je treba zavajajočim vprašanjem in tudi negativnim po-

vratnim informacijam v besedni ali nebesedni obliki v celoti izogniti. Pri uklonitvi 2, ki je identična mera uklonitvi 1, le da predstavlja število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po negativni povratni informaciji, smo lahko ugotovili precejšnje povečanje sugestibilnosti ($\bar{x} = 6,4$; S.O. = 4,2). Če je treba vprašanja ponoviti, mora izpraševalec intervjuvancu razložiti, zakaj so ponovljena vprašanja potrebna. Intervjuvanec ne sme domnevati, da so bili njegovi začetni odgovori napačni, kar priporočajo tudi Ridley et al. (2013). Negativne povratne informacije lahko povečajo sugestibilnost pri intervjuvancih, saj jih ponovno sprašujemo o dogodku. Zato je tako pomembno, da preiskovalec jasno pove, da ne dvomi o spominu priče ali o njeni izpovedi, temveč želi skozi različne vidike ali sosledje dogodkov pridobiti le nove podrobnosti o kaznivem dejanju.

Na koncu je pomembno opozoriti tudi na pomanjkljivosti, ki izhajajo iz konstrukcije eksperimenta. Čeprav naj bi bili vsi udeleženci enako motivirani, motivacija seveda ni mogla biti enakovredna okoliščinam dejanskih policijskih zaslišanj. Zavedati se je treba, da so resnične priče in osumljenci soočeni z različnimi pritiski, ki jih ni mogoče prevesti na sodelujoče v eksperimentu, kar posledično omejuje uporabnost dobljenih rezultatov v pravih forenzičnih intervjujih. Največja pomanjkljivost študije je majhen vzorec. Rezultati tako ne dajejo zanesljivih zaključkov, zato je treba biti previden pri interpretiranju. Potrebna bi bila vsaj še ena ponovitev raziskave v bolj kontroliranih pogojih z istimi ali primerljivimi preizkušanci, manjkajo tudi referenčni podatki za poklicno skupino policistov.

Osrednja vrednost in novost, ki jo rezultati te študije vnašajo v forenzično psihologijo, predstavlja ugotovitev, kako občutljivost oseb na sugestije vpliva na točnost spominske obnove po prejetih negativnih informacijah, ki prispeva k sklepu, da lahko z načinom vodenja intervjuja preiskovalci sprožijo sugestibilnost. Usmerjevalna vprašanja in negativne povratne informacije lahko povzročijo večjo spremembo odziva, kar smo dokazali v ocenjevanju z lestvico sugestibilnosti GSS 1, ni pa bilo z gotovostjo ugotovljeno, zakaj se to zgodi. Študija tako pušča še veliko odprtega prostora za nadaljnje raziskave.

Za dober preiskovalni intervju si je treba vzeti čas in imeti na voljo tudi ustrezna usposabljanja. Kazalo bi posnemati način usposabljanja in specializacije na način, kot je to organizirano v FLETC, kjer obstaja znotraj Enote za behavioristične znanosti (Behavioral Science Unit) posebna skupina, ki se ukvarja samo z intervjuvanjem. Po priporočilih ameriške Posebne skupine za pomembna zaslišanja (HIG¹¹)

¹¹ The High-Value Detainee Interrogation Group (HIG) (2016) je skupina visoko specializiranih preiskovalcev, ki združuje strokovnjake iz Zveznega preiskovalnega urada, Centralne obveščevalne agencije in Ministrstva za obrambo Združenih držav Amerike. Strokovnjaki HIG izvajajo zaslišanja v skladu s priporočili znan-

zaslišanje zahteva individualiziran in prožen pristop zbiranja informacij, ki temelji na gradnji odnosa. HIG tudi priporoča, da bi bilo intervjuvanje/zaslišanje skupinsko delo, sestavljeno iz vodje skupine, izpraševalcev in usposobljenih opazovalcev – psihologov in drugih strokovnjakov (The High-Value Detainee Interrogation Group, 2016). Podoben model bi lahko uredili tudi v Sloveniji. Spoznanja bodo lahko v pomoč ne samo policiji, temveč tudi vojaški in obveščevalni dejavnosti. Vodstvo policije in obveščevalno-varnostnih struktur bi kazalo spodbuditi, da bi v intervjuje vpeljali več tehnik, ki temeljijo na kognitivnih pristopih, in te tehnike tudi vključili v učne načrte za izobraževanje kadrov.

Za zaključek je treba ponovno spomniti na ugotovitve naše študije o višji stopnji sugestibilnosti pri policistih. Rezultat lahko poskušamo pojasniti z naravo policijskega dela; policijske organizacije so hierarhične po svoji strukturi in ubogljivost, še zlasti v policiji, je inherentni del socializacije v profesijo. Negativna povratna informacija osebe, ki jo neko razume kot hierarhično nadrejeno (spomnimo na primer na Milgramov eksperiment), lahko tudi pri policistih in preiskovalcih vzbudi potrebo po prilagoditvi. Tako lahko rečemo, da način ponotranjenja poklicnih pravil nezaželeno vpliva na zmožnost učinkovito uporabljati nekaj, kar je osnova policijske dejavnosti – uporaba komuniciranja za zbiranje veljavnih informacij. Zanimivo bi bilo v nadaljnjih raziskavah ugotoviti, ali bi bili rezultati podobni tudi na vzorcu slovenskih preiskovalcev. Postavimo lahko hipotezo, da če gre za podoben način socializacije v profesijo, bi lahko bili tudi rezultati stopnje sugestibilnosti policistov v Sloveniji podobni. Vendar bi bile za tako trditev res potrebne raziskave na dovolj velikem vzorcu usposobljenih preiskovalcev v Sloveniji.

5 Zaključek

Predstavljena študija je ena redkih, ki analizira sugestibilnost in znotraj tega vpliv negativnih povratnih informacij pri preiskovalnem intervjuju na vzorcu policistov. Raziskava je pokazala, da so celo policisti na usposabljanju lahko sugestibilni, zato je treba s toliko večjo previdnostjo voditi preiskovalne pogovore z žrtvami, očividci in osumljenci, kjer lahko še hitreje pride do napak in posledično, napačno obsojenih oseb. Praktični namen preučevanja sugestibilnosti intervjuvancev je bil tudi, da se skuša narediti policijsko delo bolj učinkovito. Ugotovitve so namenjene predvsem strokovni javnosti, preiskovalcem, ki opravljajo informativne pogovore, in vodstvu policije ter drugim obveščevalno-varnostnim organom,

ki lahko spoznanja iz prispevka upoštevajo pri uvajanju sodobnejših in učinkovitejših modelov intervjujev v preiskovalno prakso. Ugotovitve raziskave pomembno nadgrajujejo znanstvena spoznanja na analiziranem področju predvsem v smislu učinkovitejšega in etično sprejemljivejšega modela preiskovalnega intervjuvanja in s tem kriminalističnega preiskovanja.

Literatura

1. Areh, I. (2004). Pričevanje – vpliv osebnostnih lastnosti na priklik podatkov iz spomina. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(1), 22–30.
2. Areh, I. (2015). Preiskovalni intervju – iskanje informacij namesto priznanj. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Osebnostni dokazi v teoriji in praksi* (str. 25–41). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
3. Areh, I. (2016). Police interrogations through the prism of science. *Psihološka obzorja*, 25, 18–28.
4. Areh, I. (ur.). (2012). *Preiskovalni intervju: Nekateri pravni in psihološki vidiki*. Ljubljana: Tipografija.
5. Areh, I. in Štefelin, N. (2003). Sugestibilnost očividcev in prepoznavna osumljencev v prepoznavni vrsti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(1), 61–65.
6. Bain, S. A. in Baxter, J. S. (2000). Interrogative suggestibility: The role of interviewer behaviour. *Legal and Criminological Psychology*, 5(1), 123–133.
7. Baxter, J. S. in Boon, J. C. W. (2000). Interrogative suggestibility: The importance of being earnest. *Personality and Individual Differences*, 28(4), 753–762.
8. Baxter, J., Charles, K., Martin, M. in McGroarty, A. (2013). The relative influence of leading questions and negative feedback on response change on the Gudjonsson Suggestibility Scale (2): Implications for forensic interviewing. *Psychology, Crime & Law*, 19(3), 277–285.
9. Binet, A. (1900). *La Suggestibilité*. Paris: Schleicher Frères.
10. Bull, R. in Milne, B. (2004). Attempts to improve the police interviewing of suspects. V G. D. Lassiter (ur.), *Perspectives in law & psychology, Vol. 20. Interrogations, confessions, and entrapment* (str. 181–196). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
11. Cankar, G. in Bajec, B. (2003). Velikost učinka kot dopolnilo testiranju statistične pomembnosti razlik. *Psihološka obzorja*, 12(2), 97–112.
12. Davis, D. in Leo, R. A. (2013). Acute suggestibility in police interrogation: Self-regulation failure as a primary mechanism of vulnerability. V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications*. (str. 171–195). Hoboken: John Wiley & Sons.
13. Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. London: Kegan Paul.
14. Eysenck, H. J. in Furneaux, W. D. (1945). Primary and secondary suggestibility: An experimental and statistical study. *Journal of Experimental Psychology*, 35(6), 485–503.
15. Fisher, R. P. in Geiselman, R. E. (1992). *Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. Springfield: Charles Thomas.
16. Gubi, K. S. in Schmidt, A. F. (2018). The role of intonation for interrogative suggestibility. *Applied Cognitive Psychology*, 32(1), 117–128.

stvene skupnosti ter ne uporabljajo nezakonitih praks, temveč samo avtorizirane in neprisilne tehnike, zasnovane na pridobivanju informacij.

17. Gudjonsson, G. H. (1984). A new scale of interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 5(3), 303–314.
18. Gudjonsson, G. H. (1987). Historical background to suggestibility: How interrogative suggestibility differs from other types of suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 8(3), 347–355.
19. Gudjonsson, G. H. (1990). One hundred alleged false confession cases: Some normative data. *British Journal of Clinical Psychology*, 29(2), 249–250.
20. Gudjonsson, G. H. (1997). *The Gudjonsson suggestibility scales manual*. London: Psychology Press.
21. Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A hand-book*. Chichester: John Wiley & Sons.
22. Gudjonsson, G. H. (2010a). Interrogative suggestibility and false confessions. V J. M. Brown in E. A. Campbell (ur.), *The Cambridge handbook of forensic psychology* (str. 202–207). Cambridge: Cambridge University Press.
23. Gudjonsson, G. H. (2010b). Psychological vulnerabilities during police interviews. Why are they important? *Legal & Criminological Psychology*, 15(2), 161–175.
24. Gudjonsson, G. H. (2018). *The psychology of false confessions: Forty years of science and practice*. New York: John Wiley & Sons.
25. Gudjonsson, G. H. in Clark, N. K. (1986). Suggestibility in police interrogation: A social psychological model. *Social Behaviour*, 1, 83–104.
26. Gudjonsson, G. H. in Lister, S. (1984). Interrogative suggestibility and its relationship with self-esteem and control. *Journal - Forensic Science Society*, 24(2), 99–110.
27. Holmberg, U. in Christian, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral Sciences & the Law*, 20(1/2), 31–45.
28. Inbau, E., Reid, J. E., Buckley, J. P. in Jayne, B. C. (2013). *Criminal interrogation and confessions* (5th ed.). Gaithersberg: Jones & Bartlett Publishers.
29. Jurković, D. (2015). Psihološki vidiki preiskovalnega intervjuja. *Varstvoslovje*, 17(4), 426–438.
30. Kassin, S. M. (2015). The social psychology of false confessions. *Social Issues and Policy Review*, 9(1), 25–51.
31. Kassin, S. M. in Gudjonsson, G. H. (2004). The psychology of confessions: A review of the literature and issues. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(2), 33–67.
32. Kassin, S. M., Appleby, S. C. in Perillo, J. T. (2010). Interviewing suspects: Practice, science, and future directions. *Legal and Criminological Psychology*, 15(1), 39–55.
33. La Rooy, D. J., Brown, D. in Lamb, M. E. (2013). Suggestibility and witness interviewing using the Cognitive Interview and NICHD protocol. V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications* (str. 197–216). Hoboken: Wiley-Blackwell.
34. Linton, C. P. in Sheehan, P. W. (1994). The relationship between interrogative suggestibility and susceptibility to hypnosis. *Australian Journal of Clinical & Experimental Hypnosis*, 22(1), 53–64.
35. McGroarty, A. in Baxter, J. S. (2007). Interrogative Pressure in Simulated Forensic Interviews: The Effects of Negative Feedback. *British Journal of Psychology*, 98(3), 455–465.
36. McMurtrie H., Baxter J. S., Obonsawin M. C. in Hunter S. C. (2012). The relationship between memory beliefs, compliance and response change within a simulated forensic interview. *Personality and Individual Differences*, 52(5), 591–595.
37. Ofshe, R. J. in Leo, R. A. (1997). The Social Psychology of Police Interrogation: The Theory and Classification of True and False Confessions. *Studies in Law, Politics & Society*, 16, 189–251.
38. Otgaar, H., Howe, M. L., Merckelbach, H. in Mursi, P. (2018). Who Is the Better Eyewitness? Sometimes Adults but at Other Times Children. *Current Directions in Psychological Science*, 27(5), 378–385.
39. Pavšič Mrevlje, T. (2013). Razvojne značilnosti otrok v okviru forenzičnega razgovora. *Psihološka obzorja*, 22, 167–175.
40. Pollard, R., Trowbridge, B., Slade, P. D., Streissguth, A. P., Laktonen, A. in Townes, B. D. (2004). Interrogative suggestibility in a US context: Some preliminary data on normal subjects. *Personality and Individual Differences*, 37(5), 1101–1108.
41. Register, P. A. in Kihlstrom, J. F. (1988). Hypnosis and interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 9(3), 549–558.
42. Ridley, A. M., Gabbert, F. in La Rooy, D. J. (2013). Suggestibility in legal contexts: What do we know? V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications* (str. 217–228). Wiley Blackwell.
43. Selič, P. (1999). Posebnosti in prednosti razgovora v troje – moški in ženska kot par sogovornikov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 138–147.
44. Sivasubramaniam, D. in Goodman-Delahunty, J. (2019). International consensus on effective and ineffective interviewing strategies: a survey of experienced practitioners. *Police Practice and Research*. Pridobljeno na <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15614263.2019.1628756?needAccess=true>
45. Snook, B., Luther, K. in Barron, T. (2015). Interviewing suspects in Canada. V D. Walsh, G. E. Oxburgh, A. D. Redlich in T. Myklebust (ur.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation: Volume 2: Suspects* (str. 229–239). London: Routledge.
46. Stern, W. (1910). Abstracts on lectures on the psychology of testimony and on the study of individuality. *American Journal of Psychology*, 21, 270–282.
47. Stewart, J. M., Woody, W. D. in Pulos, S. (2018). The prevalence of false confessions in experimental laboratory simulations: A meta-analysis. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(1), 12–31.
48. The High-Value Detainee Interrogation Group (HIG). (2016). *Interrogation best practices report*. Pridobljeno s <https://www.fbi.gov/file-repository/hig-report-august-2016.pdf/view>
49. Tousignant, J. P., Hall, D. in Loftus, E. F. (1986). Discrepancy detection and vulnerability to misleading postevent information. *Memory & Cognition*, 14(4), 329–338.
50. Umek, P. (2009). Kako dobre priče so zlorabljeni otroci ali kako dobri spraševalci so preiskovalci. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(1), 16–24.
51. Warren, A., Hulse-Trotter, K. in Tubbs, E. C. (1991). Inducing resistance to suggestibility in children. *Law and Human Behavior*, 15(3), 273–285.

A Pilot Study of Investigators' Suggestibility in the Investigative interview: New Findings in Forensic Psychology

Karmen Jereb, Ph.D., Assistant, Faculty of Arts, University of Ljubljana, and Researcher, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia. E-mail: karmen.jereb@fvv.uni-mb.si

Developing effective protocols to elicit accurate and reliable information is critical for the criminal investigative process. Effective criminal investigative work depends on gathering accurate statements from witnesses, victims and/or suspects of crime, without the interrogators influencing their responses and assumptions, as this can lead to erroneous conclusions. The purpose of this quasi-experimental field study was to determine the level to which subjects were sensitive to potentially suggestive questioning on the part of the investigators. The empirical part of the study was conducted in the Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (FLETC), Glynco, Georgia, in 2017 and 2018. The sample consisted of 37 trainees, who were police officers from various USA security agencies. The Gudjonsson Suggestibility Scale (GSS 1) was used to assess the level of suggestibility in the participants. We analyzed whether subjects are sensitive to possible suggestive questioning by investigators and whether negative feedback alters their original statements. The results showed better memory recall among police officers compared to the general population in the US and the UK (for which we had comparative data), but also a higher overall level of suggestibility.

Keywords: suggestibility, suggestibility of police officers, Gudjonsson Suggestibility Scale

UDC: 159.9:340.6